

nje podataka, inventiranje, katalogiziranje, klasificiranje i indeksiranje muzejskih predmeta. Nadalje, obrađivat će se muzejska biblioteka, zbirke pomoćnog dokumentacijskog materijala, znanstveno istraživanje zbirke, odnos prema matičnoj znanstvenoj disciplini, organizacija istraživanja i publiciranje muzejskih informacija i rezultata znanstveno-istraživačkog rada.

Zaštita muzejskih zbirki bavit će se općim principima zaštite, poznavanjem materijala, uzrocima propadanja, preventivnim i kurativnim mjerama, te mjerama sigurnosti u muzeju, a istovremeno će obuhvaćati i širi kontekst zaštite kulturnog nasljeđa i prirode, s teorijom, prezentacijom i muzejskim korištenjem kulturnog nasljeđa »in situ«, kao i odnosom službe za zaštitu kulturnog nasljeđa i muzejske djelatnosti.

Predmetom Izložbe, studenti će stjecati znanja iz općih principa izlaganja, teorije izlaganja i formuliranja poruke, izučavat će vrste izložbi, organizaciju, oblikovanje i sadržaj izložbi, izložbeni prostor s njegovim mogućnostima, kretanje posjetilaca, eksponate, opremu za izlaganje, pomoćna sredstva, dizajn i izlaganje na otvorenom te, napokon, karakter izložbi, cjelovitost, preglednost i autentičnost.

Predmet Muzej i publika obuhvatit će analizu odnosa korisnika prema muzeju i izložbi te principe interpretacije muzejske građe u prvcu stjecanja sintetičkog znanja, obrazovanje u muzeju, vanjske programe muzeja (turizam, industrija, putujuće izložbe), usluge za publiku, ostale kulturne aktivnosti muzeja i probleme muzejske informacijske službe.

Predmet Muzejska institucija okrenut je prema problemima smještaja muzeja i organizacije njegova rada. On obuhvaća muzejsku arhitekturu s povijesti zgrada, vrstama sadržaja i uvjetima u zgradama (od klime do sigurnosti), probleme projektiranja, muzeje na otvorenom i objekte »in situ«. Tu su nadalje i organizacija muzeja s rukovođenjem, administracijom, stručnim službama i funkcioniranjem, financiranje muzejske djelatnosti, osoblje u muzejima i problemi stručnog usavršavanja, te muzejsko zakonodavstvo s međunarodnim preporukama i konvencijama.

Izučavajući predmet Muzej u samoupravnom socijalističkom društvu studenti će se upoznati s muzejima u SFRJ, i u SR Hrvatskoj, njihovom povijesti i razvitkom, problemima samoupravnog organiziranja i djelovanjem određenih oblika povezivanja među muzejima, sve do odnosa muzeja u SFRJ prema inozemnim i međunarod-

nim muzejskim udruženjima i organizacijama.

Problem koji će se nužno nametnuti u realiziranju ovog obrazovnog programa je okupljanje i organiziranje adekvatnog znanstveno-nastavnog osoblja koje će održavati predavanja, seminare i vježbe i osiguravanje adekvatne suradnje postojećih muzejskih institucija, jer se program neće moći ostvariti bez neposredne veze i suradnje muzejskih organizacija. Osoblje koje će predavati i voditi ovaj studij treba imati praktičnog iskustva u muzejskom radu, a istovremeno i odgovarajuće znanstveno-nastavno zvanje koje se zahtijeva sukladno odredbama Zakona o usmjerenom obrazovanju.

Proces je krenuo. Kad nadležni organi konačno odobre nastavni plan i program studija muzeologije, kad ga se razmotri na Muzejskom savjetu i kad se utvrdi društveni interes za obrazovanje stručnjaka te vrste, trebat će u nepune dvije godine realizirati sve pretpostavke za normalan rad studija.

ABSTRACT

The study of museology at the Faculty of Philosophy, Zagreb

I. Maroević

The author considers there has been a regressive shift in the understanding of museology as an independent scientific discipline, the independent studies of museology. He presents a history of the post-graduate programme in museology at the University of Zagreb, founded in 1966/67, from which 70 students have graduated. He emphasizes the role of professor dr Antun Bauer in founding museology as a scientific discipline in our country. In Croatia, the official promotion of museology as a scientific discipline, within the scientific field of information sciences and within the framework of humanistic sciences, has been completed.

In 1983, the Association of Croatian Universities accepted and defined the field of information sciences, incorporating museology as a scientific discipline. On the same level, the theoretical core of information sciences was established. At the University of Zagreb, the foundation of the Scientific Council is underway; it will be responsible for post-graduate dissertations, doctorates and the awarding scientific research and teaching posts. With this, the process of legalizing museology as a scientific discipline within the information sciences will be established in the Socialist Republic of Croatia. The author further notes the repercussions of this process on the under-graduate programmes that still do not exist in Yugoslavia. Museology is an independent subject for students of art history and ethnology, at the Faculty of Philosophy in Zagreb, but not all and not in the same school-year.

The subject has been established as an ordinary elective discipline. In 1984 the Department of Information Sciences was

founded, incorporating the subjects of archivalology, museology, librarianship and informatology. A detail review of the program of lectures and topics is presented.

Mogućnosti obrazovanja muzejskih kadrova sa srednjom stručnom spremom

Ljerka Kanižaj

Muzejski dokumentacioni centar, Zagreb

Sve izraženija potreba suvremenih zajednica za prepoznavanjem i očuvanjem, a posebno težnja za obogaćivanjem kulturnog identiteta, jedan su od uzroka ekspanzije muzejske djelatnosti u svijetu. Mijenja se i svijest o činiocima identiteta određene zajednice te njihov hijerarhijski poredak po važnosti. Muzeji kao mjesta čuvanja i tumačenja identiteta određene sredine mijenjaju, s tim u vezi, koncepciju i način rada.

Suvremena muzeologija, danas već definirana znanstvena disciplina, postulira neka nova pitanja vezana za muzejski predmet — ne promatra ga više isključivo na temelju njegove pripadnosti jednom, usko specijaliziranom, znanstvenom području, već kao civilizacijsku činjenicu, kao skup raznorodnih podataka koje treba uočiti, protumačiti i prezentirati. Takav stav pretpostavlja interdisciplinarnost u pristupu muzejskom predmetu, jednako kao i u kreiranju koncepcije i načina rada muzejske ustanove. Stoga i muzeološko obrazovanje postaje sve šire i nužno je za svakoga tko radi u muzeju. Raspon vrsta kadrova potrebnih za tu djelatnost također je sve širi. Za niz složenih poslova, koji se obavljaju u velikoj muzejskoj ustanovi, uvjet su usko specijalizirani stručnjaci, školorani na nivou fakulteta i postdiplomskih studija. Jednako tako niz tehničkih i administrativnih poslova može obavljati stručno osoblje sa srednjom stručnom spremom. U sredinama s visoko razvijenom sviješću o važnosti kulturne povijesti postoji čitav niz programa za obrazovanje muzejskih kadrova u trajanju od nekoliko mjeseci do višegodišnjih dodiplomskih i postdiplomskih studija.

U jugoslavenskoj praksi, na žalost, stvarnost nije tako entuzijastična. Uostalom, sistem obrazovanja muzejskog kadra ne može se promatrati izvan šireg konteksta muzejske pro-

blematike općenito. Stupanj brige/nastojanja oko obrazovanja muzejskih kadrova jedan je od važnih pokazatelja potrebe i značaja muzejskih ustanova u određenoj sredini. Sve dok muzeji, pri vrednovanju društvenih vrijednosti, ne zauzmu mjesto koje im pripada i slika profila muzejske profesije bit će posve maglovita. Još se i danas, u mnogim sredinama, posao u muzeju smatra manje važnim, čak uzgrednim. Najteža posljedica toga je ipak to što je teško uvjeriti tijela, nadležna za muzeje, da je vođenje muzeja i rad u muzeju specifičan, da ga treba prepustiti profesionalcima.

Trenutna situacija u Jugoslaviji daleko je od toga da bude zadovoljavajuća. Međutim, desile su se neke korenite promjene, upravo u smislu vrednovanja muzeja i muzeologije, bez kojih ne bi bilo moguće sprovesti djelotvornu obrazovnu politiku. Bitan pomak desio se 1983. godine, kada je, u SR Hrvatskoj, utvrđen status muzeologije kao znanstvene discipline u okviru informacijskih znanosti. Sljedeći bitan korak koji se priprema je uspostava povezanog vertikalnog sistema muzeološkog obrazovanja, koje je danas još uvijek rasčepkano, a programi se razlikuju od republike do republike.

Tri su osnovne kategorije osoblja koje obavlja posao u muzeju: kustoski kadar, administrativni kadar i tehnički kadar. Gotovo sav administrativni kadar i veliki dio tehničkog kadra školuje se u srednjoškolskim centrima različitih usmjerenja. Dio potrebnih znanja moguće je danas steći u školskim centrima za kulturu i umjetnost, centrima za jezike te u školama za primijenjenu umjetnost. Činjenica je, međutim, da muzeji premalo koriste, rijetko zapošljavaju, taj kadar. Završeni učenici tih škola češće se zapošljavaju u bibliotekama, arhivima i srodnim ustanovama. Jedan od razloga, posve sigurno, jest siromaštvo muzejskih ustanova koje ni kustoskog kadra nemaju dovoljno. Drugi razlog može biti u međusobnom nepoznavanju škola i muzejskih ustanova. Treći, ne najmanje važan razlog, jest taj što su sva ta usmjerenja, premda imaju završni karakter, zapravo solidna baza za daljnje školovanje na fakultetima.

Obrazovni centar za kulturu i umjetnost u Zagrebu obrazuje šire profiliran kadar — stručne suradnike u djelatnosti kulture. Nastavni program u tim centrima traje četiri godine. Prve dvije godine učenici polaze nastavu s tzv. općim programom, kao i u svim ostalim srednjim školama. Nakon toga

opredjeljuju se za jedno od usmjerenja i stižu zvanja kao: suradnik u djelatnosti kulture, suradnik u INDOK-djelatnosti, suradnik u sredstvima javnog informiranja te za televiziju i film. U tim je usmjerenjima naglasak, razumljivo, na društvenoj grupi predmeta. Međutim, značajno je da se posebna pažnja pridaje praktičnoj primjeni stečenog znanja. Od ove školske godine učenici centra za kulturu i umjetnost neće više, u okviru predmeta PTO (proizvodno-tehnički odgoj), odlaziti u privredne organizacije ili industrijske pogone. Taj je odgoj usmjeren isključivo na upoznavanje tehnologije rada kulturnih institucija, a svoj kreativni rad učenici mogu razvijati u okviru izborne grupe predmeta — školskoj likovnoj ili glazbenoj radionici, ili u fotolaboratoriju. Značajan je podatak da u okviru predmeta »proizvodni rad« učenici samostalno rade na stvaranju proizvoda, u okviru djelatnosti svog budućeg zanimanja, i to od zamisli pa do realizacije. Učenici centra, naime, samostalno uređuju i izdaju školski list, bave se fotografijom i filmom, uče i primjenjuju jedan od bazičnih kompjutorskih jezika. Od školske godine 1986/87. učenici tog centra će već u prvoj godini školovanja upisivati program željenog usmjerenja, koji će trajati četiri godine, a ne više samo dvije.

Učenici obrazovnog centra za jezike u Zagrebu mogu također odabrati usmjerenje sličnog karaktera i naziva — suradnik u kulturno-znanstvenim ustanovama. Osim obaveznih predmeta, među kojima su s najvećim brojem sati zastupljeni jezici (hrvatski ili srpski, latinski, grčki i još dva, aktivna, strana jezika), učenici odabiru jedno od dva moguća izborna područja. Jedno je više orijentirano prema društvenim znanostima, s uže stručnim predmetima: srednjovjekovna i nacionalna povijest (ukupno 140 sati), pomoćne povijesne znanosti (140 sati), bibliotekarstvo (35 sati), muzeologija (35 sati), povijest umjetnosti i arhivistika (70 sati). Drugo je više orijentirano na prirodoslovne znanosti, s uže stručnim predmetima: povijest fizike (ukupno 140 sati), biologija (140 sati), kemija (105 sati), socijalna geografija (35 sati), socijalna geografija (35 sati). Praktični rad učenici obavljaju u arhivima i bibliotekama, gdje se, nakon završenog školovanja, jedan broj i zapošljava, te rjeđe u muzejskim ustanovama, gdje se nikada ne zapošljavaju. Prema poznatim statistikama, oko 40% ovih učenika nastavlja školovanje na fakultetima srodnih znanosti.

Nešto češće se u muzejskim ustanovama zapošljavaju učenici sa završenom školom primijenjene umjetnosti, i to kao muzejski preparatori, premda niti njihovi obrazovni programi nisu prilagođeni radu u muzeju i samo se jednim dijelom, slučajno, poklapaju s njihovim potrebama. Međutim, ti bi se programi, uz potrebne korekcije, koje bi proizašle iz međusobnog dogovaranja, mogli prilagoditi i potrebama muzejskih ustanova. To bi bilo od posebnog značaja u sadašnjoj situaciji kada nam nedostaju specijalne škole za konzervatore i restauratore.

Na Školi za primijenjenu umjetnost u Zagrebu danas postoji 9 odjela: odjel slikarskih tehnika, odjel keramičkih tehnika, odjel primijenjene grafike, odjel za fotografiju, odjel za unutarnju arhitekturu i namještaj, odjel plastičnog oblikovanja, odjel za likovnu i tehničku obradu metala i aranžerski odjel. Školovanje traje četiri godine: dvije godine pripremnog i dvije godine usmjerenog stupnja. Nastava je u prve dvije godine opća i teoretska, a od školske godine 1982/83. uvodi se i na tom stupnju »lagano« usmjerenje s nastavom crtanja, modeliranja i pisma; upisuju se učenici nakon položenog ispita. U nastavu usmjerenog obrazovanja upisuju se učenici sa završene 2 godine pripremnog stupnja, bez obzira gdje su je završili i nakon položenog ispita iz crtanja i modeliranja po modelu. Nastava usmjerenja traje 4 semestra, ili dvije godine, i po završetku učenici stižu naziv likovnog stručnog radnika iz svog područja.

Iz iznesenog prikaza stanja vidljivo je da niti posljednji reformatori i sastavljači srednjoškolskih programa i usmjerenja nisu, kao ni njihovi prethodnici, predvidjeli zanimanje muzejskog radnika. Jednako je tako, iz analize prezentiranih programa, vidljivo da postoje realne mogućnosti za uvođenje muzeološkog smjera u stručne srednje škole, uz manje dopune ili izmjene postojećih programa. Do sada su muzejski kadrovi sticali potrebna muzeološka, znanja gotovo isključivo u toku rada u muzeju, što je suviše prepušteno slučaju, nemjerljivo je, a u praksi je dokazano da je i nedostatno. Jedina, za sada, specijalna srednja škola u Jugoslaviji, koja obrazuje i kadar za muzeje je Srednjoškolski obrazovni centar za restauratore i konzervatore na Cetinju. U tom slučaju možemo govoriti o djelomično uspostavljenom vertikalnom obrazovnom sistemu, budući da je na Cetinju utemeljen i Kulturološki studij na kojem je, jedan od pet odsjeka, i Odsjek za restauraciju i konzervaciju.

Budući da su to novije obrazovne ustanove, ostaje da se kadrovi oporbaju u praksi.

ABSTRACT

Possibilities of training museum personnel at secondary school level

Lj. Kanižaj

The interdisciplinary approach to a museum is very important, as is an interdisciplinary approach to the concept and activities of museums. That is why museum training should be broadened and made compulsory for everyone working in a museum. The scope and diversity of personnel needed to staff museums is becoming broader too.

There are three basic categories of personnel working in museums: curators, administrative staff and technical staff. The training of this personnel is adapted to the needs and functions of museums. We have started from the opposite end — from the organization of post-graduate studies, then undergraduate studies which will begin in the academic year 1985/86 to the present interest in educating personnel at secondary school level, which is closely related to our museums' changing approach and methods of work.

It is possible to obtain a training at secondary school level in School Centres for Culture and Art, Centres for Languages and in Schools of Applied Arts. The programs of these schools are analysed, from which it is evident that the profession of museum personnel has by no means been determined by those responsible, despite the secondary school reforms. From the presented programs, it is evident that possibilities exist for introducing a specialization in museology in secondary schools. The only secondary school in Yugoslavia specialized for the training of museum personnel is the Educational Centre for Restorers in Cetinje.

Od muzeja na otvorenom do eko-muzeja

Ivo Maroević

Filozofski fakultet, Zagreb

Uzimajući u obzir klasičnu muzeološku teoriju, tada se svaki muzej na otvorenom nalazi na rubnom području koje je blizu nekonvencionalnog. S druge pak strane, muzej na otvorenom širi muzeološke mogućnosti na sferu čovjekove okoline, prema proučavanju i interpretaciji jednog dijela nepokretnog kulturnog naslijeđa. Drugim riječima, muzej na otvorenom je aktivna mogućnost prodora suvremene muzeološke misli u cjelovitost

kulturnog i prirodnog naslijeđa u prostoru. Time područje djelovanja i diseminacije interpretativnog značenja muzejske poruke u smjeru promjene stvarnosti dobiva neslućene razmjere. Krene li se od srži definicije muzeja na otvorenom, što ju je usvojio ICOM 1957. god., gdje se kaže da je to zbirka spomenika graditeljstva¹, preko proširenja definicije što ju je 1972. god. usvojilo Udruženje muzeja na otvorenom u Evropi, u kojoj se dodaje znanstveni element, pa bi muzeji na otvorenom trebali biti zbirke koje se znanstveno vode ili su pod znanstvenim nadzorom, a predočavaju naseobinske, građevne, stambene i gospodarske oblike koji se nalaze u slobodnom prostoru², do pojave eko-muzeja, koji još nisu čvrsto definirani, oko kojih se lome koplja³ i za koje je nedavnih sedamdesetih godina G. H. Riviere rekao da su se razvili iz muzeja na otvorenom, želeći predstaviti neku ekološku cjelinu⁴, tada se vidi da je u pitanju proces koji nezadrživo kreće naprijed. On s jedne strane znači integraciju zaštite kulturnog naslijeđa u prostoru s muzejskom komunikacijom, bez obzira na muzeološki raspon od sakupljanja i čuvanja do prezentacije, a s druge strane znači muzeološko definiranje ekoloških cjelina u kojima ekologija ne znači samo vodu, zrak i prirodnu okolinu, već preuzima apsolutno antropološki značaj integracije čovjekova djelovanja u prostoru, tradicije i kulturnog razvitka s prirodom i prirodnim resursima, ne bježeći od kritike današnjega stanja i revaloriziranja zaboravljenih vrijednosti. Time muzejska djelatnost bitno preskače neka od tradicionalno ustaljenih ograničenja.

Neovisno o svojoj gotovo stogodišnjoj povijesti, o novim oblicima koji se javljaju i koji s pravom ostvaruju pomak od, u nekim zemljama gotovo jednoznačne određenosti muzeja na otvorenom etnološkim sadržajima, perspektiva muzeoloških događanja u prostoru i u vezi s prostorom je eko-muzej, bez obzira na kontroverznosti njegova definiranja. Muzeji na otvorenom postojećih tipova i oblika⁵ mogu i moraju postati jedan od oblika eko-muzeja, težiti prema oslobađanju od isključivosti etnološkog zatavaranja (ili bilo kojeg drugog), bez obzira na moguću antropološku širinu etnološkog znanstvenog pristupa i tendirati da što više njeguju metodu nastajanja i razvijanja »in situ«, oko postojećih prirodnih jezgri.

Ne bismo se trebali bezrezervno složiti s bitnom značajkom eko-muzeja koju je iznio G. H. Riviere, smatrajući muzeje na otvorenom kao kompila-

cije ekološke mikrocjeline bazom eko-muzeja, koji će se ostvariti uspostavljanjem veze s izloženom kolekcijom predmeta »pod krovom« da bi se predstavila povijesnost tradicije i time kompleksnost određene sredine⁶, jer već sama kompilacija kaže da je to umjetna kolekcija elemenata koji su selektirani iz svoje izvorne sredine i ovdje ne mogu u potpunosti ilustrirati svoju primarnu funkciju⁷. Tek im pomak prema novostvorenoj muzealnoj realnosti omogućuje kvalitativnu transformaciju⁸.

Prirodni ambijent eko-muzeja ne bi smio biti kompilacija. Eko-muzej bi trebao zadržati značajke oblika muzeja na otvorenom »in situ«, koji bi pokazivao, stimulirao i njegovao i time štiti djelovanje i bivanje u određenom prostoru. On bi trebao biti središte određene zone s tipičnim obilježjima kultiviranog prostora⁹. Očuvanje i prezentacija načina života gdje bi konstantno dolazilo do prožimanja muzealne i prave stvarnosti na svim razinama životnog ciklusa i razvitka kulture i proizvodnje, trebao bi biti cilj takvog muzeološkog usmjerenja. Logično je da se tada mijenjaju i neki ustaljeni kriteriji za definiranje muzejske zbirke, pa promjena, sužavanje i širenje muzejskog tezaurusa nužno postaju stvarnost. Fleksibilnost muzeja gradske četvrti mogla bi biti instruktivna. Praksa nekih muzeja na otvorenom, logične tendencije njihova razvitka, pa čak i neke od tema ovog savjetovanja (njegovanje bilja i uzgoj domaćih životinja) pokazuje da je zametak transformacije prema eko-muzejima već prisutan.

U tom kontekstu eko-muzej je muzeološki konzervirana spona između čovjeka i prostora kroz čovjekovo djelovanje u prostoru. Ta spona nije puka realnost već svjesno interpretirana i čuvana, često čovjekovom rukom izdvojena i time nanovo stvorena muzealna stvarnost koja se može mijenjati i transformirati do one granice do koje neće iznevjeriti temeljnu muzejsku poruku. U tome je perspektiva novih muzeoloških tendencija.

BILJEŠKE

1. ICOM News (Vol. 12, No. 6), 23, 57 (1959.),
2. Adelhart Zippelius: *Handbuch der europäischen Freilichtmuseen*, Rheinland Verlag GmbH, Köln, 1974., (327).
3. *Museum-Territory-Society, New Tendencies/New Practices*, Konferencija ICOM-a ICOFOM-a, London, srpanj, 1983.
4. G. H. Riviere: *From the Ethnological Museum in the Open Air to the Ecomuseum*, »Museum« (XXV), 39—44, (1973)